उक्तंभाषणमेवाहद्वाभ्यां युगंधरइति अत्रप्राश्चः अस्मिंस्तीर्थेसपुत्राब्राह्मणीस्नातुमागतातांप्रतिपिशाचीवदति त्वयायुगंधरेपर्वतेदेशेवादधिप्राशनंकृतं तत्रउष्ट्रीक्षीरंगर्दभ्यादिक्षीरंचदधीक्रियते तथाअच्युत स्थलाख्येसंकरजानांग्रामेवासश्चकृतः तथाभूतिलयाख्येदस्युग्रामेऽग्निदग्धानांमृतानांक्षेपणंयस्यांनद्यांक्रियतेतस्यांस्नातासि अतोदोषत्रयवतीत्वं एतत्करणेहिप्रायश्चित्तंधर्मशास्त्रेप्रसिद्धं औष्ट्रमैकशफंक्षीरंसुरातुल्यमिति संसृज्यसंकरैःसार्धंप्राजापत्यंव्रतंचरेदिति प्रोष्यभूतिलयेविप्रःप्राजापत्यंव्रतंचरेदितिच तच्चत्वयानकृतंअतःकथमत्रवस्तुमिच्छसि दोषवतामिहतीर्थेवासोदुर्लभइत्यर्थः एवंपिशाचीवाक्यंश्रुत्वापिसाब्राह्मणीतत्रस्नानादिकंकृतवतीततस्तयाराक्षस्यातस्याःघटपिठरादिकंनाशितं उक्तंच एतत्तवदिवावृत्तंरात्रौवृत्तंतुद्रक्ष्यसीति वृत्तंजातं रात्रौतुतवपुत्रमपिनाशयिष्यामीतिभावः अथापिद्वितीयांरात्रिंवस्तुमिच्छसिचेत्तवभूयांसमपकारंकरिष्यामीतियुगंधरादिदेशत्रयनिंदापरत्वेनव्याचख्युः अर्वाञ्चस्तुयुगंधरादौदधिप्राशनादिकंत्रयंअधिकारकारणंकृत्वाएकरात्रंइहयदिवस्तुमिच्छसिचेद्वस अत्रपिशाचीवचनव्याजेनैकरात्रवासोनियम्यते यदितुद्वितीयंदिवारात्रंवत्स्यसितर्हिएतत्तवदिवाकालेवृत्तंभविष्यति एतदितिवस्त्रपात्राहारताडनादिकमभिनीयदर्शयति रात्रौतुइतोन्यथाप्राणापहारांतमित्यर्थइति ब्रह्मज्ञानिवंशावतंसलक्ष्मणानुचरास्तु द्वारमेतत्कुरुक्षेत्रस्येत्युपसंहारात्अस्यक्षेत्रस्यद्विविधकुरुक्षेत्रप्रापकत्वमवगतं कुरुक्षेत्रद्वयंच एकंशतपथेप्रवर्ग्यकांडेतेषांकुरुक्षेत्रंदेवयजनमासतस्मादाहुःकुरुक्षेत्रंदेवानांदेवयजनमितिकर्मांगंकुरुदेशांतर्गतंप्रसिद्धं अपरंचअविमुक्तंवैकुरुक्षेत्रमित्यादिनाज्ञानांगमविमुक्ताख्यंजाबालरामतापनीयोपनिषदोःप्रसिद्धं ततश्चास्यक्षेत्रस्यक्रममुक्तौसद्योमुक्तौपरंपरयाहेतुत्वादत्रवासेदेवाविघ्नमा

युगंधरेदधिप्राश्यउषित्वाचाच्युतस्थले॥ तद्वद्भूतलयेस्नात्वासपुत्रावस्तुमर्हसि॥ ९॥

चरंतिं मुक्तोहिदेवपशुत्वान्निवर्ततइति तथाबृहदारण्यकेआत्मेत्येवोपासीतेत्यैकात्म्यंज्ञेयमित्युक्त्वाथयोन्यांदेवतामुपास्तेऽन्योसावन्योऽहमितिनसवेदयथापशुरेवसदेवानामितिभेददर्शिनोदेवपशुत्वमुक्तातस्मादेषांतन्नप्रियंयदेतन्मनुष्याविद्युरित्यैकात्म्यज्ञानंदेवानामप्रियंपशुनाशइवपशुपतेरित्युक्तं ज्ञातैकात्म्यस्यतुदेवाअप्रियंकर्तुमसमर्थास्तथाचतत्रैवश्रूयते तस्यहनदेवाश्चनाभूत्याईशतआत्माह्येषांसभवतीति देवाश्चनदेवाअपिअभूत्यैअनैश्वर्याय एवंसतियदिब्रह्मिष्ठासितर्हित्रचिरकालंवस्तुमर्हसीतिपिशाचीकांचित्सपुत्रांस्त्रियंइहवस्तुमिच्छंतींप्रतिप्रब्रवीति युगंधरइति युगानिकृतत्रेताद्वापरकलिसंज्ञानिधारयतीतियुगंधरःस्थूलशरीराभिमानीजीवः तथाहिश्रुतिः कलिःशयानोभवतिसंजिहानस्तुद्वापरः उत्तिष्ठंस्त्रेताभवतिकृतंसंपद्यतेचरन्निति शयानोधर्ममाचार्यादिमुखादजानन्पुरुषःकलिः सएवसंजिहानस्तंजानन्द्वापरोभवति उत्तिष्ठन्धर्मानुष्ठानार्थंयतमानस्त्रेताभवति धर्मंचरन्अनुतिष्ठंस्तुकृतंभवतीतिपुंसएवयुगंधरत्वमाह दधिप्राशनशब्देनधर्मप्रजासंपत्त्यर्थोदारसंयोगउच्यते तथाहिगृह्यसूत्रे समंजंतुविश्वेदेवाइतिदध्नःप्राश्यप्रतिप्रयच्छेदितिविवाहांतेदंपत्योर्हृदयसंधानार्थंदधिप्राशनंविधीयते तत्रसमापोहृदयानिनौ संमातरिश्वासंधातासमुदेष्ट्रीदधातुनौइतिमंत्रशेषः मंत्रार्थस्तुविश्वेदेवाःनौआवयोर्हृदयानि वृत्तिबहुत्वात्बहुवचनं समंजंतुस्निग्धानिकुर्वंतु संशब्दावृत्त्यासमंजंत्वित्यस्याप्यावृत्तिर्ज्ञेया आपोनौहृदयानिसमंजंत्वित्यर्थः स्निग्धयोर्हिद्वयोःसंधानंभवतीति मातरिश्वाप्राणवायुःनौहृदयानिसंदधातु एवंधातासंदधातु उनिश्चितंदेष्ट्रीअंतर्यामिणीदेवताचसंदधातु व्यवहिताश्चेतिछंदसिव्यवहितोपसर्गेणापिक्रियायाःसंबंधः पूर्ववदुपसर्गावृत्त्याक्रियापदस्यावृत्तिरिति तथाचक्षौमेवसानौजायापती सहोभौचरतांधर्मंप्रजांप्रजनयावहाइति